

Розділ 2. □ Section 2.

Харківські контексти.
До 105-річчя ХНУМ імені І. П. Котляревського
Kharkiv Contexts.
To the 105th Anniversary of Kharkiv I. P. Kotlyarevsky
National University of Arts

УДК 780.616.432.071.2(477.54)

DOI 10.34064/khnum1-62.08

Руденко Ніна Іванівна

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,
заслужена артистка України, доцент, кафедра спеціального фортепіано

e-mail: rudenkoninapiano@gmail.com

ORCID iD: 0000-0002-7971-6575

Просвітництво у виконавській діяльності Н. О. Єщенко

*Статтю присвячено видатній особистості – заслуженому діячу мистецтв України, професору Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Наталія Олександрівна Єщенко (1926–2015) – піаністка, педагог, виконавиця, науковець – все своє життя присвятила музиці. Творчість відомої виконавиці привертала увагу рецензентів і дослідників, однак на такому її аспекті, як просвітництво, вона спеціально не загострювалась. **Мета** цієї статті – розглянути просвітницький напрям виконавської діяльності Н. О. Єщенко як важливий аспект творчості видатної піаністки ХХ століття. В ході дослідження виникла необхідність звернення до архівних матеріалів, зокрема особистих документів піаністки, відгуків на її концерти в періодичних виданнях, аудіозаписів її творів, її репертуарного списку. На основі аналізу джерельної бази **було виявлено** такі різновиди просвітницької діяльності виконавиці, як численні*

монографічні сольні концерти, присвячені творчості окремих композиторів або певним музичним жанрам, виступи у складі фортепіанного дуету, у супроводі симфонічного оркестру, лекції-концерти, виїзні шефські концерти у віддалених районах країни, виступи у програмах радіо і телебачення. Зокрема, концертне виконання всесвітньовідомих складних циклів фортепіанної літератури, у тому числі «12 етюдів вищої виконавської майстерності» Ф. Ліста, стало не тільки значним внеском у скарбницю українського виконавства, а й наймасштабнішим з просвітницьких проєктів артистки. Отже, **стверджується**, що просвітництво у виконавській сфері було головним напрямком діяльності Н. О. Єценко.

Ключові слова: *Наталія Олександрівна Єценко; українська піаністка; просвітництво; виконавська діяльність; монографічні концерти; «12 етюдів вищої виконавської майстерності» Ф. Ліста.*

Постановка проблеми та аналіз літератури. Все своє життя Наталія Олександрівна Єценко (1926–2015), заслужений діяч мистецтв України, професорка кафедри спеціального фортепіано Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, присвятила музиці. Значною та помітною була її виконавська діяльність, певне місце у якій посідало просвітництво. Піаністка зіграла на сцені більше 400 різноманітних концертних програм. Результатом її самовідданої педагогічної праці стало виховання близько 90 випускників, які успішно працюють в Україні та інших країнах світу. Свій багаторічний досвід виконавиці й педагога Наталія Олександрівна втілювала й у науково-методичних дослідженнях, присвячених питанням музичної педагогіки. Іноді такі статті ставали основою її методичних доповідей у різних музичних училищах, інші ж зберігаються в архіві¹.

Творчість відомої піаністки привертала увагу музикантів. Про її творчі досягнення писали О. Журавльова (1977: 4), Л. Радомська (1998: 61–67); її концертні виступи рецензували колеги-піаністи,

---

¹ Стилий текст однієї з її статей, «До питання про формування основних навичок самостійної роботи учнів» (1980), наведений у монографії про артистку та прокоментований нами (Руденко, 2021: 67–71).

композитори, музикознавці: М. Вервільський (1969: 4), В. Галкін (1996: 4), П. Калашник (1980: 14), М. Тиц (1967: 4), Н. Шумакова (1981: 4) та інші. Рецензії на численні концертні виступи Н. О. Єщенко друкувались у тодішніх періодичних виданнях – газетах «Вечірній Харків», «Культура і життя», «Слобідський край», «Соціалістична Харківщина», журналі «Музика» тощо. І це був своєрідний широкий «діалог» між виконавицею та слухачем. В цих публікаціях приділялась увага виконавському стилю піаністки, інтерпретації нею творів того чи іншого композитора, особливостям її бездоганного піанізму, її високо-професійній майстерності, яскравому артистизму. Однак просвітницька спрямованість її творчості лишалась майже в тіні.

Про Н. О. Єщенко є відомості в енциклопедіях та довідниках, автори яких – Г. Ганзбург (2008: 63), О. Кононова (2009: 48), І. Лисенко (2005: 118), Н. Руденко (2017: 235), О. Снегірьов (2001: 65) та інші. Завдяки своїм творчим досягненням піаністка посідала значне місце серед мистецької еліти Харківщини, про що йдеться в таких презентаційних виданнях, як «500 впливових особистостей» (2001: 390), «Харкову 350. Лідери ХХІ століття» (2004: 458), «Харків Ювілейний – 350 років» (2004: 63), та України взагалі (Митці України, 1992: 837; Лисенко, 2005: 118). Образ цієї талановитої і дуже скромної людини доповнює радіопередача Харківського радіо, що лунала в ефірі на початку 1980-х, яку підготувала музикознавиця І. Коломойцева.

Творчий шлях видатної піаністки простежено нами у монографії «Наталія Олександрівна Єщенко. Життя і творчість» (Руденко, 2021). Різноманітні концертні виступи піаністки, які розглядаються, свідчать про широке коло її творчої діяльності: виконання сольних програм та гра з оркестром, численні монографічні концерти, присвячені творчості певного композитора чи якомусь жанру, підготовка та виконання найскладніших циклів світової фортепіанної літератури в концертній залі, ансамблеве музикування з вокалістами, інструменталістами та гра у фортепіанному дуеті, записи з концертної зали, виступи на радіо і телебаченні, участь у лекціях-концертах. В цьому детальному дослідженні зачіпаються важливі напрями творчості Н. О. Єщенко, але і в ньому спеціально не загострюється увага на такому аспекті, як просвітництво.

Отже, **мета цієї статті** – розглянути просвітницький напрям виконавської діяльності Н. О. Єщенко як важливий аспект творчості видатної піаністки ХХ століття. **Об'єктом** дослідження в цьому контексті виступає виконавська діяльність Н. О. Єщенко, **предметом** – властива виконавській діяльності піаністки просвітницька складова.

Аналіз матеріалів щодо виконавської творчості харківської піаністки засвідчує, що саме її просвітницький напрямок ще не висвітлений достатньою мірою. Необхідність його подальшого дослідження визначає **актуальність** нашої розвідки. Ще існують питання, які зачіпаються вперше та потребують розв'язання, а саме – щодо умов початку просвітницької діяльності піаністки, її форм та еволюції, її значення для слухачів тощо – що обумовлює певну **новизну** тематики статті.

У процесі дослідження просвітницької гілки виконавства Н. О. Єщенко було вирішено **низку завдань**: проаналізовано архівні матеріали з колекції особистих документів піаністки; відгуки на її концерти в періодичних виданнях та інші джерела, що висвітлюють її виконавську діяльність, зокрема, аудіозаписи творів для виявлення особливостей творчого почерку піаністки; ретельно вивчено репертуарний список Н. О. Єщенко, визначено її уподобання щодо певних стилів та жанрів при укладанні програм монографічних концертів.

Аналіз виконавської діяльності піаністки за періодами творчого зростання та форматами концертів потребував застосування комплексу **дослідницьких методів**.

Завдяки *джерелознавчому методу* було визначено джерельно-інформаційну базу дослідження, яку склали:

1) документи з архіву ХНУМ імені І. П. Котляревського: а) особова справа Н. О. Єщенко; б) аудіозаписи виконуваних нею творів (1960–1980), аудіозапис радіопередачі про піаністку (1981);

2) колекція особистих документів Н. О. Єщенко: а) рецензії на концерти артистки у періодичних виданнях, рецензії колег; б) подяки, атестати, почесні грамоти, медалі, характеристики, накази, нагородні листи; в) афіші виступів Н. О. Єщенко (1940–2000) та афіші виступів студентів її класу (1963–1991); г) фотодокументи (1941–2005); д) репертуарний список піаністки; е) листи її учнів та їхніх батьків;

3) колекція особистих документів Н. І. Руденко: а) записи слухача (враження після концертів); б) записи уроків-консультацій Н. О. Єщенко; в) нотатки піаністки у нотних виданнях; г) фотодокументи.

Історико-біографічний метод дозволив сконцентрувати увагу на формуванні творчої особистості Н. О. Єщенко в певній послідовності; *порівняльний* метод застосовувався для виявленні особливостей творчої манери Н. О. Єщенко, її інтерпретацій та репертуарних вподобань; *виконавсько-психологічний* – для розкриття духовної складової майстерності артистки, особливостей її мислення; *герменевтичний* – при прослуховуванні записів і аналізі інтерпретацій творів, що виконувались піаністкою; *культурно-історичний* – при визначенні місця творчої діяльності Н. О. Єщенко у музичному культурному просторі сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Ретельне вивчення архівних документів дозволило вирізнити певні етапи формування й розвитку піаністичної майстерності Н. О. Єщенко:

1) початковий період (1933–1939) – засвоєння первинних навичок гри на фортепіано, підготовка до вступу у групу обдарованих дітей;

2) період творчого зростання (1939–1950) – набуття артистичного досвіду та накопичення репертуару, а також формування концертмейстерської майстерності;

3) період стрімкого сходження (1950–1954) – удосконалення професійного рівня, пов'язане з опануванням складних творів, придбанням досвіду виступів з симфонічним оркестром, а також досягненням ґрунтовних положень методики викладання та шліфуванням дослідницьких здібностей;

4) період творчої зрілості (1954–2000) – напружене концертнування: підготовка та проведення численних монографічних концертів різного формату та виконання найскладніших циклів світової фортепіанної літератури: «12 етюдів вищої виконавської майстерності» Ф. Ліста (1961) та 24 прелюдії С. Рахманінова (1963); також яскравий розквіт педагогічної діяльності.

В ході роботи над статтею виникали певні труднощі, пов'язані з часовою дистанцією, пошуками нових архівних матеріалів, відгу-

ків на концерти у тогочасних періодичних виданнях, аудіо- та відео-матеріалів виступів піаністки. Однак цінним моментом виявилася та обставина, що авторці цих рядків пощастило особисто знати Наталію Олександрівну упродовж майже 50 років – з 1961 до 2015 – як колегу, виконавицю та педагога, як співрозмовника, як методиста-науковця; бути присутньою на різного роду обговореннях, зокрема, вступних іспитів абітурієнтів, концертів, конкурсів; звертатися до неї зі своїми учнями за консультативною допомогою; неодноразово грати з нею в концертах та спостерігати процес її психологічної підготовки до виходу на сцену (1982, 1998, 2000 рр.); бути присутньою на її концертах та концертах її учнів; бути свідком вершини її творчого злету – неперевершеного концертного виконання славнозвісних циклів світового піаністичного репертуару, яке залишило по собі незабутні враження.

Розглядаючи просвітницьку діяльність Н. О. Єщенко крізь призму виконавського процесу, помічаємо, що коло її творчих інтересів дуже широке. Маючи великий репертуар та постійно доповнюючи його, вона часто використовувала формат монографічного концерту, сольного виступу, де звучали твори тільки одного автора, розкриваючи особливості його стиля, іноді не зовсім знайомого слухачам. Про труднощі, з якими зустрічається виконавець, що намагається вирішити таке складне завдання, вірно висловився, як колега, професор Б. О. Скловський у своїй рецензії на концерт Н. О. Єщенко з творів В. А. Моцарта, який відбувся у Великій залі Харківського інституту мистецтв 29 грудня 1981 року: «Мені здається, що піаніст, який грає в концерті твори одного автора, повинен вирішити більш важке завдання, ніж той, який грає твори кількох авторів, де є можливість показати різні характери, стилі тощо. У цьому випадку перед піаністкою стояло надто складне і почесне завдання якомога глибше і ширше розкрити світ Моцарта і виявити все розмаїття його творчості для фортепіано» (Скловський, 1981).

Але здається, що це й було на меті піаністки, коли вона пропонувала слухачам сольні монографічні концерти: таким чином вона допомагала публіці зануритись у ментальний простір того чи іншого композитора, осягнути глибини авторського мислення. Н. О. Єщенко

присвячувала великі концертні програми Й. Гайдну, В. Моцарту, Л. Бетховену, Ф. Шуберту, Ф. Шопену, Ф. Лісту. Такі концерти, в яких слухачі мали можливість почути щось нове для себе, «розглянути» творчість композитора під іншим кутом своїх слухових вражень, надихали виконавицю та спонукали її шукати нові твори улюблених композиторів, щоб знов і знов відчувати творче задоволення від пізнання нових рис авторського стилю. Ці концерти завойовували популярність, просвітницькі наміри виконавиці знаходили відгук у слухачів.

Монографічні концерти відбувалися також за участю фортепіанних дуетів (виконувались твори для двох фортепіано та чотирьох рук). Таке музикування було дуже цікавим для виконавиці, яка грала з сестрою Марією та студентами свого класу або з колишніми студентами, які вже працювали викладачами музичних училищ, куди вона приїздила з концертами. Ці концерти мали неабиякий успіх у публіки, тому що дуетні виступи в той час відбувалися досить рідко. Слухачі відвідували їх дуже охоче, визнаючи їх цікавість та незвичайність.

Монографічні концерти Н. О. Єщенко давала протягом майже всього свого життя. Вперше молода піаністка виступила з подібним концертом у Великому залі Харківської консерваторії 1949 року з програмою із творів Ф. Шопена, вшановуючи таким чином пам'ять композитора. Такий вид концертів в її подальшій виконавській творчості був найвдалішим і найкориснішим як для слухачів, так і для самої виконавиці. Аналізуючи програми монографічних концертів, можна простежити, як розширювався репертуар піаністки на шляху «від романтизму до класики».

Так, «шопенівські» програми прозвучали у 1949 і 1954 роках, «лістівські» – у 1961 році. Наступні роки були позначені програмами з музикою Л. Бетховена (1970) та Ф. Шуберта (1979–1980). «Шубертівська» концертна програма Н. О. Єщенко була частиною масштабного кафедрального проекту «Фортепіанна творчість Ф. Шуберта (див. Руденко, 2021: 25). Отже, 29 березня 1979 року у виконанні піаністки прозвучали Експромти тв. 90, Соната тв. 164 та Фантазія «Блукач» Ф. Шуберта

Колеги по кафедрі, доценти В. І. Лозова та В. О. Сирятський, відгукнулися рецензією на цей концерт: «Здається, не випадково для сво-

го клавірабенду піаністка вибрала саме ці твори. Критика неодноразово зазначала технічну майстерність, полум'яний віртуозний натиск, схильність до оркестрового мислення за фортепіано. Філігранна техніка, яскрава віртуозність, бездоганне володіння фортепіанною інструментовкою – якості, які необхідні і в Сонаті *a-moll* і в “Експромтах”, але особливо у Фантазії “Блукач”. Однак не тільки вони визначили успіх концерту. Пафос подолання труднощів та підкорююча темпераментність виконання – це лише один з двох планів, що притягують увагу слухача, іншим полюсом був безмежно широкий ліризм. З особливою силою він нагадував про себе в повільних розділах Сонати та Фантазії. Часом йому вдавалося прорватися в суто віртуозні епізоди. Боротьба двох полярних напрямків тримала слухачів у безперервному напруженні. Тимчасова перевага одного з них тільки загострювала суперництво. Останнє додавало виконанню реальність, конструктивну ясність, образну конкретність» (Лозова, Сирятський, 1979).

1980–1990 рр. характеризуються численними виступами з творами В. А. Моцарта (1982 р., з повторенням 1992 р.), Й. Гайдна (1982, 1983). Музика Л. Бетховена звучала з нагоди 200-річчя від дня народження композитора (1970), і знов піаністка звернулася до його музики через 19 років (1989), вже більш досвідченою і зрілою виконавицею. Також у 1985 р. Н. О. Єщенко виконала Концерт Ре-мажор Й. С. Баха в ювілейному проєкті Харківського інституту мистецтв. Це можна розцінити як потяг душі виконавиці від романтичної музики, поривчастої, чутливої та сердечної, до класичної – глибокої, бездоганно організованої, мудрої, врівноваженої. Так настає зрілість.

Не менш популярними були монографічні концерти, присвячені певним жанрам: транскрипції (1986), фортепіанній мініатюрі (1990), жанру рондо (1990), жанру вальсу (1996) (Руденко, 2021: 33). Такий різновид монографічних концертів викликав незмінний інтерес публіки: різні епохи, різні автори з'єднувалися, відтворюючи змістовний стильовий трикутник – стиль автора, стиль жанру, стиль виконавиці.

Вдалими були й просвітницькі проєкти, до яких долучалися музикознавці: відомості з музичної історії гармонічно поєднувалися з бездоганним виконанням піаністки, завдяки якому слухачі занурювалися у світ чарівних звуків. Ємне та змістовне лекторське слово допома-

гало зрозуміти особливості музики. Запам'ятались лектори, які працювали з піаністкою, були її однодумцями: І. Беленкова, О. Гусарова, П. Івановський, О. Кононова, Л. Міцька, Ф. Савіних, Л. Шубіна, З. Юферова.

Просвітницька виконавська діяльність Н. О. Єщенко реалізувалась також у численних лекціях-концертах, які певний час (1970–1980 рр.) відбувались на базі Харківського обласного лекторію товариства «Знання». Частіше всього ці концерти присвячувалися пам'ятним датам. Вона охоче брала участь у таких концертах разом з іншими викладачам та студентами.

Досвід концертів-лекцій, де поєднувались музика і слово, Н. О. Єщенко передавала і своїм студентам. Крім кафедральних, факультетських, шефських концертів вони брали участь у концертах лекторію, долучались до просвітницької роботи, лекторської діяльності, яка в подальшому теж була їм корисною, самостійно складаючи коментарі до творів, з якими виступали. Для них це була можливість поширити свій кругозір та знайти додатковий шлях спілкування зі слухачами. Звісно, вони ждали бути схожими на свого педагога. Отже, студенти Наталії Олександрівни теж готували сольні монографічні концерти. Так, наприклад, з концертами, де лунали твори Ф. Шопена, виступили Т. Маслова (1965), М. Науменко (1980), І. Сорокіна (1989); твори В. А. Моцарта – І. Поклонська (1991, Полтава). Відбувались й концерти, присвячені певному жанру, наприклад, яскравий виступ студентки Т. Башкатової (1976), в якому звучали тільки варіаційні цикли: В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена, С. Франка (Руденко, 2021: 33).

Відбувались і концерти класу Н. О. Єщенко з програмами, побудованими за монографічним принципом. Її учні завжди виступали з цікавою, вишуканою, продуманою програмою, як наприклад, в концерті з творів В. Косенка (1963) (Руденко, 2021: 92). Твори українських композиторів звучали і в концертах класу, і у сольних виступах студентів та самої Наталії Олександрівни. Таким чином, піаністку з повним правом можна назвати популяризаторкою української музики. Так, в програмах концертів її класу 1982, 1984, 1986 років знаходимо твори В. Бібіка, О. Жука, В. Іванова. В. Кирейка, М. Скорика,

Д. Тица, І. Шамо. Отже, у своїй педагогічній роботі Н. О. Єщенко прищеплювала учням розуміння виконавської місії музиканта, піклувалася про втілення в їхній самостійній діяльності популяризаторських ідей, які могли б зміцнити базу просвітництва та підвищити його патріотичний рівень на користь України.

Наталія Олександрівна досить багато виконувала творів українських композиторів. До своїх концертних програм вона включала Сарабанду, Куранту, Гавот В. Косенка; Дві прелюдії, Танок та Сонату Я. Степового; Прелюдії Л. Ревуцького; твори М. Лисенка – Рапсодію № 2 «Думка-шумка» та Увертюру до опери «Тарас Бульба» в обробці для двох фортепіано А. Коломійця; «Українську сюїту» І. Шамо та інші твори. Особливе місце посідали твори харківських композиторів – В. Барабашова («Соната-поема»), О. Жука («Балада» та дві «Поєми»), М. Тица («Поліфонічна сюїта» та «Поєма-концерт» для двох фортепіано). Часто Наталія Олександрівна ставала першою виконавицею творів українських, зокрема харківських, композиторів. Автори завжди охоче, з готовністю почути цікаві інтерпретації, довіряли виконавиці свої композиції. А вона з притаманною їй відповідальністю, завдяки своєму художньому смаку, розкривала привабливість цієї музики та шукала ту родзинку, що підкреслила би неповторність творів, яким надавала вона «путівку в життя».

Просвітницький аспект виконавської діяльності Н. О. Єщенко яскраво виявлявся і в тому, що вона відкривала для слухачів твори, які виконувались рідко, і такі, що були незаслужено забутими. Своїм виконанням вона привертала увагу до них, вводила їх в свій активний репертуар, збагачуючи естетичні враження слухачів, розширюючи їхній кругозір. Такою була доля низки творів для двох фортепіано: Концертного дуетіно та Фуги до-мінор В. А. Моцарта, Andante з варіаціями Р. Шумана, «Карнавалу тварин» К. Сен-Санса, п'єс Б. Сметани, Сюїти Д. Енеску.

Інколи концерти та окремі п'єси записувалися на радіо, особисто любителями музики чи на прохання виконавиці. На жаль, технічні пристрої тоді буди недосконалі, тому деякі записи – неякісні. А ті, яким пощастило більше, зусиллями учнів були оцифровані, доведені до придатного стану та дозволяють уявити, як саме грала Наталія Єщенко

твори класиків, західно-європейських та українських композиторів. Диски з творами Й. Гайдна (Соната Мі-бемоль мажор); Л. Бетховена (32 варіації); Ф. Шуберта (3 Експромти); Ф. Ліста (Рапсодії №№ 8, 9, 6; «Забутий вальс» № 2 Фа-дієз-мажор; «Трансцендентні» етюди, «Заметіль» № 10 фа-мінор та «Блукаючі вогні»); Ш. Гуно–Ф. Ліста (Вальс з опери «Фауст»); М. Лисенка (Рапсодія № 2 «Думка-шумка») зберігаються у фонотеці ХНУМ. Усі записи демонструють бездоганне володіння звуком, неперевершену технічну майстерність, стильову досконалість, вишуканий художній смак, вміння поринути у глибину авторського задуму. Ці записи можуть використовуватись на уроках історії фортепіанного мистецтва, історії світової музичної літератури, методики викладання фортепіанної гри, музичної педагогіки.

Отже, просвітництво було невід’ємною частиною виконавської діяльності Н. О. Єщенко. З ним був тісно пов’язаний кожен її виконавський проєкт. Телеглядачі мали можливість «спілкування» з нею, також дивлячись цикл передач Харківського телебачення «Бесіди біля рояля» («Зустріч з піаністкою Н. Єщенко») та «Камерний вівторок» («Грає Н. Єщенко»), які проходили у червні та жовтні 1976 року.

Наймасштабнішим проєктом виконавської творчості артистки була підготовка і виконання на сцені складних фортепіанних циклів, серед яких всі «Трансцендентні етюди» Ф. Ліста («12 етюдів вищої виконавської майстерності»), які піаністка подарувала слухачам у квітні 1961 року. Цей проєкт потребує вищої досконалої майстерності піаніста. Авторці статті пощастило бути присутньою на цьому концерті. Враження від виконання циклу було неперевершеним і посилювалося з виконанням кожної наступної п’єси, і виникало непереборне бажання зафіксувати свої враження від того, що коїлося на сцені. Так з’явилися «Записки слухача», які стали основою одного з розділів монографії, присвяченої Н. О. Єщенко (Руденко, 2021: 17–21). Дійсно, виконання цього циклу стало грандіозною подією для харківської публіки. Дозволимо собі навести відповідну автоцитату, де «по слідах» цього блискучого виконання вже з позицій сьогодення підкреслюється його значення: «Вони (етюди) відрізняються яскравою образністю, тонким смаком і технічною досконалістю. Виконання Наталією Олександрівною цього циклу Ф. Ліста – це, безумовно, ва-

гомий внесок у розвиток музичного виконавського мистецтва та, звичайно ж, в історію культури Харкова, це – показник рівня майстерності виконавця і незабутнє враження для слухачів. Саме тому необхідно відроджувати ту виконавську концепцію “трансцендентних етюдів” (нехай навіть у словесній оболонці), які понад півстоліття тому представила талановита піаністка Н. О. Єщенко» (Руденко, 2021: 21).

Висновки. Отже, у особі Н. О. Єщенко ми бачимо людину високої культури, яка втілила у своїй професійній творчості кращі традиції вітчизняного музичного виконавства. Вона здобула славу як піаністка, яка мала свій творчий почерк. Завдяки досконалій технічній майстерності, музичній ерудиції, естрадній витримці, могла підкорити найскладніші фортепіанні твори. Її активна концертна діяльність була спрямована на те, щоб донести до найширшої аудиторії музику, яку вона любила, якою захоплювалась, якою була переповнена її душа. При цьому піаністка не замикалась у вузькому колі лише виконавства, а свідомо залучала свою публіку до світу прекрасного шляхом використання лекторського слова, ретельного продумування програм концертів. В її діяльності виконавство було нерозривно пов’язане з просвітництвом. У своїх інтерпретаціях піаністка розкривала глибоку змістовність виконуваного, внутрішній світ та стилістичні особливості музики того чи іншого композитора. Унікальною була саме різноманітність її просвітницької діяльності, яка виявлялась у багатьох гранях виконавства: численних монографічних сольних концертах, присвячених творчості окремих композиторів або певним музичним жанрам, виступах у складі фортепіанного дуету, у супроводі симфонічного оркестру, лекціях-концертах, виїзних шефських концертах у віддалених районах країни, виступах у програмах радіо і телебачення.

Таким чином, проаналізувавши творчі виконавські надбання Н. О. Єщенко, відкинувши другорядні деталі, ми бачимо справжній образ талановитої піаністки, одним з головних напрямків творчості якої було просвітництво. І цей факт підкреслює масштабність її творчості та значущість її особистості для музичної культури України.

У перспективі ми маємо намір проаналізувати деякі аспекти виконавського стилю піаністки, провести порівняльний аналіз її трактування Етюдів Ф. Ліста з інтерпретаціями інших виконавців, ретель-

но дослідити аудіозаписи п'єс українських композиторів, зокрема Рапсодії № 2 М. Лисенка, у виконанні Н. О. Єщенко.

ЛІТЕРАТУРА

- 500 впливових особистостей. Україна 10 років незалежності 1991–2001. Національна іміджева програма «Лідери XXI століття».* (2001). Харків: Східно-Український біографічний інститут. (Україна на межі тисячоліть; т. 2). ISBN 966-96025-0-5
- Вервільський, М. (1969, 15 трав.). Фортепіанна творчість Бетховена. *Вечірній Харків*, с. 4.
- Галкін, В. (1996, 21 бер.). Закохані в музику. *Слобідський край*, с. 4.
- Ганзбург, Г. (2008). Єщенко Наталія Олександрівна. В кн. *Українська музична енциклопедія*, т. 2, с. 63. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України.
- Журавльова, О. О. (1977, 3 серп.). Чарівні клавіші. *Соціалістична Харківщина*, с. 4.
- Калашник, П. (1980). Концерти з творів Ф. Шуберта: [кафедра спеціального фортепіано ХІМ]. *Музика*, 1, с. 14.
- Кононова, О. В. (2009). Єщенко Н. О. В кн. *Енциклопедія сучасної України*. Т. 9, с. 481. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
- Лисенко, І. М. (2005). *Словник музикантів України*. Київ: Рада.
- Лозова, В. І., & Сирятський, В. О. (1979, 29 бер.). Рецензія на концерт Н. О. Єщенко. Харків: [Зберігається в особистому архіві Н. О. Єщенко].
- Мистецтво України : біографічний довідник* (1997). А. В. Кудрицький (ред.). Київ: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана.
- Митці України (1992). Енциклопедичний довідник*. А. В. Кудрицький (Ред.). Київ: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана.
- Радомська, Л. Л. (1998). Педагогічна та виконавська діяльність піаністів Марії Олександрівни та Наталії Олександрівни Єщенко. У зб. *Теоретико-методичні питання педагогіки, культурології і мистецтвознавства*. Г. Є. Гребенюк (Ред.), сс. 61–67. Київ: [б. в.]. (Проблеми сучасного мистецтва і культури).
- Руденко, Н. І. (2017). Єщенко Наталія Олександрівна У кн. *Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування: мала енциклопедія*. (Тт. I–II). Т. I, 235. Харків: Водний спектр Джі-Ем-Пі.

- Руденко, Н. І. (2021). *Наталія Олександрівна Єщенко. Життя і творчість*. Харків: Мачулін.
- Скловський, Б. О. (1981). [Рецензія на концерт Н. О. Єщенко з творів В. А. Моцарта у Великій залі Харківського інституту мистецтв 29 грудня 1981 року]. [Зберігається в особистому архіві Н. О. Єщенко]. Харків.
- Снегірьов, О. М. (2001). *Піаністи України ХХ ст.* Київ: Київське державне вище музичне училище імені Р. М. Глієра; Всеукраїнська національна асоціація піаністів-лауреатів міжнародних конкурсів; Міжнародний благодійний фонд Конкурсу Володимира Горовица.
- Тіц, М. (1967, 6 черв.). Звітний концерт Наталії Єщенко. *Соціалістична Харківщина*, с. 3.
- Харків Ювілейний. 350 років. (2004). (Презентаційне видання). Харків: [б. в.].
- Харкову 350. Лідери ХХІ століття.* (2004). Харків: [б. в.].
- Шумакова, Н. (1981, 28 жовт.). Ференц Ліст. *Вечірній Харків*, с. 3.

Nina Rudenko

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts,

Honored Artist of Ukraine, Associate Professor, Department of Special Piano

e-mail: rudenkoninapiano@gmail.com

ORCID iD: 0000-0002-7971-6575

Raising public awareness in N. O. Yeshchenko's performance activity

The article is dedicated to an outstanding personality, Merited Artist of Ukraine, professor of Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. Nataliia Olexandrivna Yeshchenko (1926–2015) is the pianist, teacher, artist, scientist, who devoted her entire life to music. In her work she preserved traditions of the Kharkiv piano school, the founders of which were P. Lutsenko, O. Horovyts, M. Khazanovskyi. Her rich and fruitful activity left a noticeable mark in the history of piano performance in Ukraine.

*The work of the famous performer attracted the attention of reviewers and researchers, but it did not specifically focus on such an aspect as public awareness. **The purpose** of this article is to consider the educational direction of N. O. Yeshchenko's performance as an important aspect of the work of an*

outstanding pianist of the 20th century. In the course of the research, it became necessary to turn to archival materials, in particular personal documents of the pianist, reviews of her concerts in periodicals, audio recordings of her works, her repertoire list.

*Based on the analysis of the mentioned source base, we support the idea that the performance art of N. O. Yeshchenko had a clearly defined **educational orientation**.*

Unforgettable was her concert-educational activity, which manifested itself in various aspects of her performance: numerous monographic concerts dedicated to the works of great composers, performances with a symphony orchestra, playing in a piano duet, accompaniment to vocalists and instrumentalists. She willingly took part in concert lectures, performed in front of a wide audience in sponsor concerts, also took part in various concerts in remote areas of the country. She bequeathed such a broad vision of the musician's performing mission to her students. Thanks to music she constantly had a dialogue with the audience through numerous publications in periodicals. By including little-known or, unfortunately, forgotten works she showed the audience the layers of beautiful music, and was the first performer of works by Ukrainian composers, including Kharkiv authors. Programs (often organized in collaboration with a musicologist) featuring works of a certain genre, such as waltz, rondo, transcriptions, miniatures, introduced the listener to the world of genres still unknown or little known to them. A significant contribution to the treasure trove of Ukrainian performance was the concert performance of world-famous complex cycles of piano literature: 12 F. Liszt's "Transcendental Etudes" and "24 Preludes" by S. Rachmaninoff.

So, the analysis of N. O. Yeshchenko's performance art shows that raising public awareness in the performance field was the main direction of her activity.

Key words: *Nataliia Alexandrivna Yeshchenko; Ukrainian pianist; public awareness, performance activity; monographic concerts; 12 F. Liszt's "Transcendental Etudes".*

REFERENCES

500 influential personalities. Ukraine 10 years of independence 1991–2001. National image program "Leaders of the XXI century". (2001). Kharkiv: East-Ukrainian Biographical Institute. (Ukraine at the turn of the millennium; vol. 2). ISBN 966-96025-0-5 [in Ukrainian].

- Artists of Ukraine. Encyclopedic Handbook.* (1992). Kyiv: Ukrainska entsyclopedia imeni M. P. Bazhana [in Ukrainian].
- Halkin, V. (1996, March 21). In love with music. *Sloboda region*, p. 4 [in Ukrainian].
- Hansburg, H. (2008). Yeshchenko Natalia Olexandrivna. In *Ukrainian Music Encyclopedia*, vol. 2, p. 63. Kyiv: IMFE 'M. T. Rylsky' National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Kalashnyk, P. P. (1980). Concerts from the works of F. Schubert: [Department of Special Piano at Kharkiv Institute of Arts]. *Music*, 1, p. 14 [in Ukrainian].
- Kharkiv Jubilee 350.* (2004). (Presentation view). Kharkiv: [no ed.] [in Ukrainian].
- Kharkiv 350. Leaders of the XXI century.* (2004). Kharkiv: [no ed.] [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2009). Yeshchenko N. O. In *Encyclopedia of modern Ukraine*, vol. 9, p. 481. Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Lozova, V. I., & Syriatskyi, V. O. (1979, March 29). Review of N. O. Yeshchenko's concert. Kharkiv: [Kept at the personal archive of N. O. Yeshchenko] [in Russian].
- Lysenko, I. (2005). *Dictionary of musicians of Ukraine.* Kyiv: Rada [in Ukrainian].
- Radomska, L. L. (1998). Pedagogical and performing activity of pianists Maria Oleksandrivna and Natalia Oleksandrivna Yeshchenko. In *Theoretical and methodological issues of pedagogy, culturology and art history.* H. Ye. Hrebeniuk (Ed.), pp. 61–67. Kyiv: [no ed.]. (Problems of modern art and culture) [in Ukrainian].
- Rudenko, N. I. (2017). Yeshchenko Nataliia Oleksandrivna In *Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. 1917–2017. To the 100th anniversary of the foundation: a brief encyclopedia.* (Vols. I–II). Vol. I, 235. Kharkiv: Vodnyy spektr Dzhi-Em-Pi [in Ukrainian].
- Rudenko, N. I. (2021). *Nataliia Oleksandrivna Yeshchenko. Life and work.* Kharkiv: Machulin [in Ukrainian].
- Shumakova, N. (1981, October 28). Ferenc Liszt. *Evening Kharkiv.* p. 3 [in Ukrainian].
- Sklovskyi, B. O. (1981). [Review of N. O. Yeshchenko's concert from the works of V. A. Mozart in the Great Hall of the Kharkiv Institute of Arts on December 29, 1981]. Kharkiv: [Kept at the personal archive of N. O. Yeshchenko] [in Russian].

- Sniehiriov, O. (2001). *Ukrainian pianists of the 20th century*. Kyiv: Kyiv 'R. M. Hliier' State Higher Music School; All-Ukrainian National Association of Pianists-Laureates of International Competitions; V. Horowitz Competition International Charitable Fund [in Ukrainian].
- The Art of Ukraine: A Biographical Handbook* (1997). A. V. Kudrytsky (Ed.). Kyiv: Ukrainska entsyclopedia imeni M. P. Bazhana [in Ukrainian].
- Tits, M. D. (1967, June 6). Reporting concert of Nataliia Yeshchenko. *Socialistic Kharkiv Region*, p. 3 [in Ukrainian].
- Vervil'skyi, M. (1969, May 15). Beethoven's piano works. *Evening Kharkiv*, p. 4 [in Ukrainian].
- Zhuravliova, O. O. (1977, August 3). Magic keys. *Socialistic Kharkiv region*, p. 4 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19 лютого 2022 р.